

COMMEMORACIÓ DEL CENTENARI DE LA SETMANA TRÀGICA:

1909-2009

GUIÓ DE JOAN SANJUAN I ESQUIROL SOBRE TEXTOS DE MOSSÈN JOAN CLAPÉS I JOAN MARAGALL.

Nota de l'autor

Aquesta narració dels fets de la Setmana Tràgica a Sant Andreu està pensada per fer-ne una lectura escenificada, que pugui ser representada per alguns dels diversos grups artístics de Sant Andreu. Se cerca trobar l'estil que va posar de moda la ràdio de mitjan segle passat i que ara ha tornat amb molta força a les entitats de la tercera edat.

Quan el consell editorial de la revista *Finestrelles* em va demanar un treball sobre la Setmana Tràgica, i després de rumiar-hi molt, vaig decidir mantenir el format d'obra escenificada per diverses raons que explico tot seguit:

1. Contra el que es pugui pensar, el relat escenificat, si està ben fet, no ha de perdre rigor informatiu ni històric, sobretot quan els personatges estan al servei d'uns fets i s'utilitzen per recrear uns ambients amb la màxima fidelitat possible.

2. La lectura d'obres teatrals, malgrat que no hi estiguem acostumats, és tan vàlida i enriquidora com la narrativa més comuna. El lector s'hi trobarà menys conduït i haurà de descobrir tot sol el desllorigador del que els personatges diuen.

3. Encara que s'obligui el lector a recordar més dades referides al temps, el lloc i els personatges, i també a fer un exercici més gran d'imaginació, té l'avantatge de tractar-se d'una exposició directa, de l'expressió parlada, que és molt més àgil que l'expressió escrita. Una petita frase dita per un personatge pot substituir pàgines senceres de narrativa, i permet que sigui el lector qui interpreti el context. D'aquí que, si comparem el temps a esmerçar entre una obra de teatre o de cinema amb el de la seva novel·la corresponent, les diferències són enormes. La qualitat dependrà de cada cas, i quantes vegades no hem sentit a dir allò que és millor la pel·lícula que no pas la novel·la, o a la inversa?

Segui, doncs, el lector-espectador, en la seva butaca preferida i que comenci la representació. En primer lloc, però, cal llegir i rellegir amb molta atenció cadascun dels personatges i allò que representen.

Primer acte

9 Escenes i un Epíleg

Personatges:

LLUÍS (persona de Sant Andreu, narra els fets i lliga les diferents escenes del relat)

DONA (esposa d'un reservista, canta la cançó popular "En el Barranco del Lobo")

ANNA (promesa d'un reservista i amiga de la MONTSE)

TON (persona de Sant Andreu)

DAMA (*dama de l'aristocràcia barcelonina que acomiaden els soldats*)

ALEJANDRO LERROUX (*dirigent del Partido Republicano Radical*)

MONTSE (*treballadora de Can Fabra que intercedeix perquè no cremi la Casa Asil*)

MARE (*mare de la MONTSE*)

MOSSÈN (*vicari de la parròquia de Sant Andreu*)

TORRAS I BAGES (*Bisbe de Vic durant el període descrit*)

JOAN MARAGALL (*autor dels articles "L'església cremada" i "La ciutat del perdó"*)

Convent dels Germans Maristes després dels fets de la Setmana Tràgica.

ESCENA 1

LLUÍS:

El 9 de juliol de 1909, els obrers espanyols que treballaven al ferrocarril que unia Melilla amb les mines de la conca del Rif van ser atacats pels naturals de la zona.

Aquest incident, amb la revolta de les cabiles rifenyas comandades pel legendari Abdelkrim, va constituir l'inici de la Guerra del Marroc, que va durar fins al 1927, i que va trobar l'oposició de l'opinió pública espanyola, imbuïda per un sentiment pacifista i antimilitarista, convençuda que en la confrontació es jugaven els interessos econòmics d'uns quants.

La població de Sant Andreu de Palomar fa temps que va deixar de ser pagesa i menestrala; ara tot és ple de fàbriques i d'obrers que viuen uns esdeveniments que són un mal presagi. Pels carrers i per les places, els andreuencs comentem els fets.

ANNA:

Que no sabeu la notícia? El Govern està cridant els reservistes per anar a la guerra. El meu promès acaba de rebre un telegrama que diu que el 18 de juliol haurà d'embarcar cap al Marroc; perquè el matí els moros. Què se'ns hi ha perdut a nosaltres, al Marroc?

LLUÍS:

A nosaltres, res. Però, segons diuen, cal anar a defensar les mines que allí tenen el marquès de Comillas i el comte de Romanones.

DONA:

He sentit a dir que aquestes mines són dels jesuïtes i que el marquès de Comillas només és un testaferro.

TON:

Doncs que hi vagin els capellans, els fills de Romanones i del marquès de Comillas, a la guerra, però que deixin tranquil el meu fill.

LLUÍS:

Els rai, que tenen els 6.000 rals per deslliurar els seus fills i parents de fer el servei militar i d'anar a la guerra.

ANNA:

Els sí, però, i nosaltres? Entre el meu promès i jo guanyem 10 rals diaris, i quan ens casem amb feines ens arribarà per menjar. D'on traiem els 6.000 rals que val que no el matin?

DONA:

A tu se t'emportaran el promès. Però a mi em prendran el marit, que guanya l'únic sou que entra a casa per mantenir-nos, a mi i els dos fills petits que tenim. Tot és una desgràcia.

LLUÍS:

No en tenen prou de guanyar diners amb la nostra suor, ara demanen la nostra sang. El ministre de la guerra vol portar a l'Àfrica un cos expedicionari de més de 40.000 homes, la majoria reservistes casats i amb fills, i els pensa enviar quasi tots d'aquí, de Catalunya. Es veu que els catalans fem nosa.

ANNA:

Alguna cosa s'hi hauria de fer. No podem quedar-nos palplantats veient com se'ns enduen els fills i els marits a l'escorxador. El meu promès acaba de tornar del servei militar, ens volíem casar de seguida, i ara se l'emporten a fer una guerra que ni ens va ni ens ve, per defensar els interessos de quatre potentats.

TON:

I no us penseu que les famílies rebreu cap mena de pensió. Ni un xavo us donaran per compensar el vostre sacrifici. Se'ls emportaran i prou. Els qui se'n van, a patir, i els qui es queden, a passar fam i misèria.

ESCENA 2

LLUÍS:

L'embarcament de tropes a Barcelona va començar l'11 de juliol de 1909. Els dies següents es produeixen manifestacions antibel·licistes i incidents al port i pels carrers, enmig d'un clima d'irritació popular contra una guerra incompresa.

El diumenge, 18 de juliol de 1909, no em vaig voler perdre un important embarcament de reservistes al port de Barcelona. Els soldats, uniformats i arrengrerats, tristos i capcots, com les bèsties camí de l'escorxador. Les famílies, ploroses i enfurismades. Les dones de l'"alta sociedad" barcelonina intentant aixecar la moral de la tropa. No és estrany que, amb aquest panorama, esclatés un fort aldarull.

DAMA:

Tomad, tomad, bravos soldados: un escapulario de la Virgen del Carmen i una medalla de la Virgen del Pilar. Llevadlos siempre en vuestros aguerridos pechos y en vuestro corazón, ellos os protegeran de todo mal. Tened por seguro que desde Barcelona rezaremos por vosotros.

Tomad, aquí tenéis un poco de tabaco, en agradecimiento a vuestro loable esfuerzo en bien de la patria.

ANNA:

Què volen aquestes males bruixes? Quina poca vergonya que tenen. Per què no embarquen els seus fills i marits?

DAMA:

Un poco más de educación, señora. Mi marido es coronel y está luchando en el frente.

ANNA:

El seu marit està fent mèrits per ascendir a general i guanya doble sou.

DAMA:

“¡Oh! ¡Que poca educación!”

DONA:

Per què només van a la guerra els pobres que no poden pagar el cànon?

TONI:

Volem justícia i pau.

LLUÍS:

Notícies del Marroc!!! Acaben d'arribar noves notícies del Marroc!!! En una emboscada han resultat morts 300 soldats espanyols!!!

TOTES LES VEUS:

Fora!!! Que hi vagin els rics, a la guerra!!! Que no se'ls emportin!!! Visca la República!!! A la vaga general!!! Que no se'ls emportin!!! Visca la Solidaritat Obrera!!!

ESCENA 3

LLUÍS:

Alejandro Lerroux García va néixer el 1864 a La Rambla, província de Còrdova. Es va llicenciar en Dret i es va dedicar al periodisme, amb un estil agressiu i populista. Des de jove va militar en els partits republicans. Es va establir a Barcelona, on va ser nomenat director del diari *La Publicidad*. Amb les seves campanyes, durament anticlericals i populistes, es va guanyar l'ambient obrer i va ser conegut com l'*Emperador del Paralelo*.

Quan la *Unión Republicana*, partit en què militava, es va incorporar, l'any 1906, a la Solidaritat Catalana, Lerroux, profundament anticatalanista, se'n va separar i va fundar, l'any 1908, el *Partido Republicano Radical*.

Considerat per molts com l'instigador dels fets que portaren a la Setmana Tràgica, seguidors del seu partit van intervenir en els fets, mentre ell, per eludir responsabilitats, s'exiliava a l'Argentina.

Escoltem quines idees inculca Don Alejandro Lerroux a les joventuts del seu partit:

ALEJANDRO LERROUX:

Si habéis de ingresar en una disciplina rutinaria y atávica, de jerarquías y de pontífices, de adhesión incondicional y de respeto sin límites; si venís a continuar la obra del pasado... jóvenes, plegad la roja bandera, dejad vírgenes las cuartillas, poneos los manguitos y volved al escritorio, vestíos la blusa y volved al mostrador, coged los libros y volved a la escuela donde se fabrican hombres de provecho sobre los textos de la tradición.

Pero si de verdad se ha encendido en vuestro corazón el fuego de la santa rebeldía, andad, seguid. Rebelaos contra todo: no hay nada, o casi nada, bueno. Rebelaos contra todos: no hay nadie, o casi nadie, justo.

Jóvenes bárbaros de hoy, entrad a saco en la civilización decadente y miserable de este país sin ventura, destruid sus templos, acabad con sus dioses, alzad el velo de las novicias y elevadlas a la categoría de madres para virilizar la especie, penetrad en los registros de la propiedad y haced hogueras con sus papeles para que el fuego purifique la infame organización social, entrad en los hogares humildes y levantad legiones de proletarios, para que el mundo tiemble ante sus jueces despiertos.

Seguid, seguid... No os detengáis ni ante los sepulcros ni ante los altares. No hay nada sagrado en la tierra, más que la tierra, y vosotros, que la fecundaréis con vuestra ciencia, con vuestro trabajo, con vuestros amores.

El pueblo es esclavo de la iglesia: vive triste, ignorante, hambriento, resignado, cobarde, embrutecido por el dogma y encadenado por el temor al infierno.

Hay que destruir la Iglesia. La tierra es áspera, esquiva, difícil: necesita que el arado la viole con dolor, metiéndole la reja hasta las entrañas: que el pico rasgue los altozanos y la pala iguale los desniveles y el palustre levante las márgenes por donde han de correr, sangrados, los torrentes de agua que hoy se derraman estériles en ambos mares.

"Escuela y despesa" decía el más grande patriota español, don Joaquín Costa. Para crear la escuela hay que derribar la Iglesia o siquiera cerrarla, o por lo menos reducirla a condiciones de inferioridad.

Para llenar la despesa hay que crear el trabajador y organizar el trabajo. A toda esa obra gigante se oponen la tradición, la rutina, los derechos creados, los intereses conservadores, el caciquismo, el clericalismo, la mano muerta, el centralismo, la estúpida contextura de partidos y programas concebidos por cerebros vaciados en los troqueles que fabricaron el dogma religioso y el despotismo político.

Muchachos, haced saltar todo eso como podáis: como en Francia o como en Rusia. Cread ambiente de abnegación. Difundid el contagio del heroísmo. Luchad, matad, morid.

ESCENA 4

LLUÍS:

Dilluns, dia 26 de juliol. Solidaritat Obrera convoca per a aquest dia una vaga de 24 hores i una manifestació en senyal de protesta per la crida de reservistes per a la guerra del Marroc.

Fora d'incidents molt esporàdics, va resultar una *jornada pacífica*.

La vaga fa que els carrers de Sant Andreu s'omplin de gent, mai més ben dit, desvagada; com si en no fer allò que acostumaven no sabessin amb què omplir el seu temps.

ANNA:

Bon dia, Montse. Què fas pel carrer a aquestes en hores? No hauries d'estar treballant?

Interior de la Parròquia de Sant Pacià, 1923.

MONTSE:

Au va, Anna. Ja saps prou bé que han convocat vaga general.

ANNA:

Però... els de Ca l'Alzina també feu vaga? Jo tenia entès que el senyor Fabra no us en deixava fer.

MONTSE:

Si hem plegat de treballar no ha estat per la nostra voluntat.

ANNA:

Ja m'ho penso, ja! A Can Mamella no la deixeu anar si no us en claven alguna de grossa. I pel que he sentit a dir, els piquets de vaguistes us han trencat alguns vidres i a les 11 del matí ja éreu tots al carrer.

MONTSE:

Veig que estàs més ben informada que jo. No sé per què preguntes tant.

ANNA:

Perquè no es pot fer res ni anar enlloc. Les escoles estan tancades, les botigues estan tancades, els tramvies no arriben, els trens es queden a Sant Andreu o al Clot i la gent ha d'anar a peu a Barcelona. No havia vist mai tanta gent pel carrer fent el xafar-der.

Fa dies que no veig el teu germà. Que potser l'han cridat al front?

MONTSE:

El nostre sacrifici ens va costar alliberar-lo del servei militar.

ANNA:

Quina sort! El meu promès ja deu haver arribat a Melilla. Quan torni ens casarem. Com l'enyorro. Montse, estic segura que tornarà sa i estalvi.

MONTSE:

És clar que sí, beneita.

ESCENA 5

LLUÍS:

Dimarts, 27 de juliol. L'onada de rebel·lió creix, sense que els qui han convocat la vaga general puguin aturar l'onada de violència que no volien de cap manera. Sant Andreu està sense defensa, i alguns grups actuen amb una total impunitat. El rector de la parròquia es nega a donar les claus del campanar als revoltats que volien tocar a sometent dient-los que no té permís per fer-ho. Arriben notícies d'un gran desastre.

Els més tafaners i agosarats no deixem de trepitjar els carrers de Sant Andreu, encara que la prudència demani no sortir de casa.

TON:

La nit passada, a les 11, els carrers es van quedar sense llum. Sant Andreu semblava la gola d'un llop.

LLUÍS:

Ara vinc del Coll de la Trinitat. Hi ha grups que no deixen passar cap carro que vagi carregat, Barcelona es quedarà sense subministrament. Altres, amb serres i destrals, trencaven els pals del telèfon i del telègraf.

TON:

He passat per la riera de Sant Andreu i he vist com calaven foc al pont de fusta de la via i a la barraca del guardabarreres.

LLUÍS:

I la guàrdia civil, i el sometent i l'exèrcit, què fan?

TON:

Badar, com nosaltres. Hi ha un escamot de l'exèrcit que va llegint per les cantonades el ban de l'estat de guerra, però de la resta se'n desentenien, i els guàrdies civils tancats a la caserna del carrer Casesnoves.

LLUÍS:

Els soldats d'aquí no es volen enfrontar a la seva gent, i estan portant tropes de València i Saragossa.

Segons he sentit a dir, un grup capitanejat per un subjecte de mala fatxa ha robat les eines del dipòsit de l'Ajuntament, ha trencat els bancs de pedra de la plaça del Comerç, ha aixecat les vies del tramvia i l'empedrat i ha muntat barricades a la mateixa plaça, al carrer Aristòtil i a les rieres d'Horta i Sant Andreu, sense que ningú els pari els peus.

TON:

I el sometent? Què fan els del sometent? Tu no ets del sometent, Agustí?

LLUÍS:

Què vols que fem els del sometent tots sols? La guàrdia civil es tanca a les casernes, l'exèrcit no actua i als polítics se'ls ha empassat la terra. On és en Lerroux? Per què en Lerroux no dóna la cara i diu a la seva gent el que han de fer?

TON:

Doncs sí que anem bé!

LLUÍS:

Tu no has llegit el que diuen avui els diaris de la guerra del Marroc: 1.200 reservistes, la majoria, del contingent que va sortir de Barcelona el dia 18 de juliol, moren en una emboscada en el Barranco del Lobo en mans del guerriller Abelkrim.

MONTSE:

Anna, què et passa? On vas tan trista?

ANNA:

Montserrat. L'han mort. L'han mort. Han mort l'Albert, i a mi m'han destrossat la vida.

MONTSE:

Anna. Per l'amor de Déu.

ANNA:

Jo volia casar-me abans que marxés. Ara seria més meu.

MONTSE:

Anna... Anna...

DONA: (cantant)

En el Barranco del Lobo
hay una fuente en que emana
sangre de los españoles
que murieron por la patria.

Pobrecitas madres como llorarán
al ver que sus hijos a la guerra van.

Ni me lavo ni me peino
ni me pongo la mantilla
hasta que venga mi novio
de la guerra de Melilla.

Pobrecitas madres como llorarán
al ver que sus hijos a la guerra van.

ESCENA 6

LLUÍS:

Dimecres 28 de juliol. La protesta antibèlica es transforma en protesta anticlerical amb l'incendi d'esglésies, convents i escoles religioses; la profanació de sepultures i el ball grotesc als carrers amb els cadàvers extrets de les tombes; tot això comptant amb la passivitat de la policia i l'exèrcit. Per tal d'evitar l'extensió del moviment a la resta de la Península, el ministre de governació, La Cierva, havia qualificat la revolta de moviment separatista.

A les dues del migdia, el rector i el vicari de la parròquia de Sant Andreu abandonen disfressats l'església, no sense abans haver amagat i repartit entre alguns fidels els objectes i tresors més preuats. A dos quarts de set de la tarda tres minúsculs escamots inicien l'incendi. Ruixen la porta gran i de la rectoria amb petroli. Treuen mobles i objectes al carrer i fan una foguera mentre cremen els altars de fusta de l'església. Encenen l'alta major i l'orgue. Amb bancs, confessionaris, trona i altres objectes formen una pila que va cremar al mig de la cúpula. El foc va durar 30 hores. Entre les moltes coses de valor que es van perdre hi havia el Crist dels Segadors que va servir de penó a la revolta de 1640.

La Montse i la seva mare, com la majoria d'andreuenes, s'aixopluguen entre les quatre parets de la llar.

MARE:

Tanca els porticons, Montserrat, i surt del davant de la finestra.

MONTSE:

No n'hi ha per a tant, mare.

MARE:

No has sentit el tiroteig aquesta nit. Han intentat assaltar la caserna de la guàrdia civil. Hi ha hagut un mort al carrer Llengua d'Oc. Aquest matí, després de la missa de dos quarts de set, el senyor rector ens ha dit que tenia notícies confidencials que vindria la tropa i que ens tanquéssim a casa, i que no obríssim les finestres ni els balcons.

MONTSE:

Si tots fem el mateix, qui plantarà cara a la turba?

MARE:

Que ets boja!!!? Que no saps que Barcelona crema pels quatre costats? Segons he sentit a dir, tots els temples i convents del Pla de Barcelona cremen, i han cremat també els arxius d'Hisenda.

MONTSE:

Com sempre, la gent exagera. Aquí a Sant Andreu encara no ha cremat cap església ni convent.

MARE:

Serà l'únic lloc. I ningú fa res per aturar-ho.

MONTSE:

Si fa no fa, com tots nosaltres, mare. (*Se sent un truc a la porta*). Truquen a la porta.

MARE:

Ja obriré jo. Deu ser el vicari.

MONTSE:

El vicari?

MARE:

Sí, li he donat permís per amagar-se aquí, a casa nostra.

MONTSE:

Però la gent sabrà que és aquí!

MARE:

No, dona, que va disfressat de persona normal. (*Pausa*)
Endavant, mossèn Josep. És a casa seva.

MOSSÈN:

Gràcies, moltes gràcies pel vostre acolliment.

MARE:

Què se'n sap del senyor rector.

MOSSÈN:

És amagat a la fàbrica de pells del senyor Riera. Ell ha sortit de la parròquia abans que jo. Amb el sagristà hem amagat el Santíssim Sagrament a l'hort de la rectoria, junt amb les custòdies, la vera creu, els copons i les safates. Algunes imatges i robes de l'altar les hem distribuïdes entre els feligresos de la plaça.

MONTSE:

Mare, Mossèn!!! Mireu, des de la finestra de la meua habitació es veu l'església com crema!!!

MOSSÈN:

Ho sé. He vist com tres petits escamots ruixaven la porta gran de l'església que es resistia a cremar. Eren tan pocs que un sol tret els hauria allunyat. Però tots hem fugit com les rates que abandonen el vaixell, jo el primer, i hem deixat Déu sol (*se sent com sonen les campanes*). I per a més escarni ara fan sonar les campanes. Que en som de covards tots plegats. Els qui creiem en una altra vida millor som els qui tenim més por de perdre aquesta.

ESCENA 7

LLUÍS:

Dijous, 29 de juliol. A la nit incendien el grandió convent dels Maristes, que havia estat abandonat després d'haver estat tirotejat la nit anterior.

Arriben a Barcelona tropes de reforç de València, Saragossa, Pamplona i Burgos.
La Montse i la seva mare continuen tancades al pis, sense atrevir-se a sortir al carrer.

MONTSE:

Mare, creieu que estic fent el que cal en aquestes circumstàncies?

MARE:

Et sembla poca cosa amagar el vicari aquí a casa.

MONTSE:

Vostè sí, però jo...

MARE:

I tu, què vols fer més?

MONTSE:

Defensar el convent de les monges on vaig estudiar de petita.

MARE:

Defensar el convent de Jesús i Maria? I com t'ho faràs, beneita?

MONTSE:

Amb la paraula. Convencent-los que si l'Església i els capellans han fet coses malament també n'han fetes de bones. Que gràcies a les monges, jo, que era filla d'una família d'obriers sense recursos, vaig poder estudiar i ara treballo d'administrativa a Can Fabra.

MARE:

Estàs ben boja si creus que et faran cas.

MONTSE:

Si no em fan cas m'hauran d'escoltar. I la Casa Asil? No l'hauríem de defensar entre tots, la Casa Asil? Hauríem de fer una barrera humana de milers d'andreuencs per dir-los: "la Casa Asil, no la toqueu; si us queda un bri d'humanitat, si teniu una espurna de sentiments, els nostres vells, els nostres pobres, no els toqueu, perquè ens hi va la vida de tots.

MARE:

Fes el que creguis que has de fer i que Déu et beneixi.

ESCENA 8

LLUÍS:

Divendres, 30 de juliol. A tres quarts de dotze del migdia incendien el convent de Jesús i Maria. Les monges havien abandonat el convent el dimecres abans de les nou del matí. Quan els amotinats calaven foc al convent, una comissió de veïns, entre els quals hi havia la Montserrat i l'Anna, anaren a suplicar-los que no cremessin la Casa Asil, i van

Pati tallers dels Germans Maristes.

obtenir la promesa que seria respectada. Alguns amotinats va fer guàrdia durant dues nits al llindar de la Casa Asil per defensar-la en cas de necessitat.

Dissabte, 31 de juliol. Una brigada de la Companyia del Nord arregla els ponts malmesos. Poc després passa un tren amb tropa d'infanteria en direcció al Vallès. Més tropa de cavalleria passa per Sant Andreu. Els regidors de Sant Andreu Cararach, Sans i Ignasi Iglésias, s'entrevisten amb el caporal de les tropes instal·lades a la fari-

nera de Can Palés, a la Sagrera, que els comunica que no bombardejarà Sant Andreu, com s'havia bombardejat el Clot, si en un temps peremptori desapareixien les barricades, com així es va fer.

Diumenge, 1 d'agost. Una columna de diferents armes passa per Sant Andreu, que canvia absolutament d'aspecte.

Dilluns, 2 d'agost. Obren les fàbriques.

Els dies següents es fan grans batudes. Al carrer, aterrit per l'obertura del passeig Torres i Bages, anomenat de Santa Cristina, quasi no hi queda cap home.

L'11 de setembre de 1909, 40 dies després de la Setmana Tràgica, Joan Maragall i el Bisbe Torres i Bages, vells amics, es troben a Tona, a la casa d'estiueg del poeta, per parlar dels fets ocorreguts.

JOAN MARAGALL:

Senyor Bisbe, com us agraeixo que hàgiu vingut aquí a Tona. Creieu-me, Senyor Bisbe, el que va succeir a la nostra terra aquella setmana de juliol m'ha fet perdre l'esma i no sé trobar la paraula justa... La Setmana em va agafar quan passava l'estiu a Caldetes. Vaig rebre molta informació dels amics, i, ara, la vostra Pastoral, que heu titulat "La glòria del martiri". Encara no ho he paït.

TORRAS I BAGES:

Només hi ha un camí amic Joan: "Pregueu pels qui us han fet el mal i en això coneixeran la vostra raó i la vostra força".

JOAN MARAGALL:

M'esteu plantejant caritat i avant. I segurament teniu raó, encara que hi ha altres aspectes. Il·lustríssima, no paro de plantejar-me què ha estat això. I com ha estat. I per què. I què cal fer-hi.

Estudiem el pretext, el que sembla la causa immediata. Contra la guerra: està bé; contra el poder que arrenca de la llar el fill o el pare per dur-lo a morir per una causa que no és popular, que és remota a la comprensió del poble, i que en la realitat del seu sentiment és una atrocitat inexplicable; i el poble s'hi resisteix, es revolta. Esta bé; o, almenys, s'explica. Però, què tenen a veure amb això els incendis i les profanacions i les rapinyes, i destruir instituts de caritat i d'ensenyança, i temples que res ofenen?

Hi ha una segona explicació: la revolució premeditada per un partit polític. Però, si fos certa, altres senyals s'haurien de veure que la crema i el saqueig; altres masses armades haurien sortit; altres homes s'haurien posat al davant. Em voleu donar a entendre que l'ideal de cap partit polític es redueixi a cremar convents, la seva organització a tirar escopetades per darrere les finestres? No m'ho puc creure.

TORRAS I BAGES:

En la Pastoral que he fet pública aquests dies no involucro ningú, perquè el problema està a l'interior de les consciències, estimat Maragall. És un cas de consciència. I la nostra consciència ens diu que hem de respondre a l'odi amb l'amor, al mal amb la redempció. I el remei és tan senzill com sublim: abraçar-se a la Creu, sofrir el martiri com una glòria, tornar bé per mal, amor per odi, vèncer simplement per l'exemple de la suavitat en el viure, i de la fortalesa en el morir.

JOAN MARAGALL:

M'esteu plantejant un propòsit. Efectivament, no ens caldria res més si fóssim capaços de seguir el que suggeriu. Però som lluny de tanta santedat. Si tanta fortalesa fos en nosaltres, cregueu que, en la major part, s'hauria manifestat d'una altra manera. I no hem donat senyals d'aquella valentia que cal per comportar-se com a homes entre els homes, i ja no dic de comportar-nos com a sants entre diables. Així és que, posant per endavant la condició de sants, per si algun dia la podem assolir, comencem per la condició d'homes, que de moment ens fa més falta.

TORRAS I BAGES:

Persones plenes de defectes, però amb vocació de santedat, en camí cap a aquesta santedat, amb instruments com la caritat i l'amor. De vegades oblidem que l'Església ha d'exercir amb preferència la seva missió de salvar el poble. Vet aquí la lliçó que hem d'aprendre.

JOAN MARAGALL:

Heu dit la paraula clau llustríssima: *amor*. I és el que realment ens manca. Mancança horrible, però és això! Això que en el descontent de la vida es converteix en odi, i en el content passa a ser egoisme: odi, egoisme, tot plegat és el mateix, falta d'amor.

L'amor és la raó de l'ésser social, el regenerador d'organismes. Sense això tot serà en va. Com cobrar-lo, aquest amor? Jo us ho diré: en el dolor que vingui.

Catalunya, Barcelona, has de patir molt si vols salvar-te. Has d'acceptar les bombes, i el dol, i el robar, i l'incendi; la guerra, la pobresa, la humiliació i les llàgrimes. Fins que de tant sanglotar salti la guspira que t'abranti el cor. Cerca l'amor en el teu dolor, ah, Barcelona -i qui no vulgui ser en això que se'n vagi. I si al capdavant resultés que ens n'havíem anat tots, en mirar Barcelona deserta, Catalunya desolada, qualsevol viatger

podria dir: "aquí hi hagué potser una gran població; però per cert que mai hi ha hagut un poble".

TORRAS I BAGES:

Escriviu tot això, amic Maragall. M'heu donat a llegir els manuscrits de "L'Església cremada" i "La Ciutat del Perdó". Si voleu la meva benedicció sobre el que hi dieu, la teniu. La vostra paraula de poeta, el vostre prestigi d'escriptor, té molta més força, arribarà a molta més gent, que la meua pobra i humil Pastoral.

ESCENA 9

LLUÍS:

El desembre d'aquell mateix any, Joan Maragall, a *La Veu de Catalunya*, publica, no sense grans dificultats, "L'Església cremada".

JOAN MARAGALL:

Jo mai no havia oït una missa com aquella. La volta de l'església esgalabrada, les parets fumades i escrostonades, els altars destruïts, absents, sobretot aquell gran buit negre al fons on fou l'altar major, la solera invisible sota la pols de la runa, cap banc per a seure, i tothom, dret o agenollat, de cara a una mesa de fusta amb un Sant Crist damunt i un torrent de sol entrant per l'esgalabrat de la volta amb una munió de mosques dansant en la llum crua que aclaria tota l'església i feia semblar que oïem la missa al mig del carrer. El sol queia de ple en la mesa de fusta on el capellà, pobrament ornamentat, celebrava...

Jo mai no havia oït una missa com aquella...

I llavors m'assaltà el pensament, el sentiment, que la missa sempre hauria d'oir-se així, tremolant, i em semblava que després d'oferir el sacrifici, el capellà es girava de cara a la gent que anaven entrant encara pel portal sense porta, la gent del carrer, corpresos en passar, i deia cridant a la gentada:

"Entreu, entreu, la porta és ben oberta; vosaltres mateixos us l'heu oberta amb el foc i el ferro de l'odi. Destruïnt l'església heu restaurat l'església, la que es fundà per a vosaltres, els pobres, els oprimits, els desesperats... I com ara la vèieu tancada, enriquida per dintre, emparada pels qui venien a adormir el seu cor en la pau de les tenebres, vosaltres, amb la vostra pobresa i la vostra rebel·lió i la vostra desesperació, n'heu envestit la porta, i en els murs tan fermes heu obert la bretxa, i us l'heu reconquistada. I a nosaltres, els seus ministres, heu tornat, amb la persecució, l'antiga dignitat, i a la nostra paraula l'eficàcia amb la vostra blasfèmia, i al Misteri de la Sang una virtut ja quasi desconeguda, amb la sang nova que s'ha vessat en la lluita. Que és estrany! El foc ha construït, la blasfèmia ha purificat, l'odi al Crist ha reinstaurat el Crist a casa seva.

I jo estic que les digué, el capellà, aquestes o semblants paraules; o que estaven en els aires d'aquella església cremada; perquè jo les vaig sentir, no sé com, però sí sé que em retrunyien per dintre, que m'eixordaven... Jo mai havia oït una missa com aquella; i, en comparació, puc dir que mai havia oït missa.

Ara us han cremat l'església. Perdoneu-los, perquè d'ells sí que es pot ben dir que "no saben el que fan", i que de no saber-ho no en tenen pas tota la culpa. I ja que ells, amb el foc i el ferro i la blasfèmia han violat el sant recinte, no torneu a tancar-lo, sinó crideu-los a ells, tal com ells se l'han obert, omplint-lo de runes i de sang i de dolor.

Si avui el Crist tornés a començar en la Terra, jo em penso que els que se n'hi anirien darrere foren més aviat ells que no pas vosaltres.

LLUÍS:

L'escrit de Joan Maragall, "La Ciutat del Perdó" va ser enviat a *La Veu de Catalunya* per a la seva publicació un temps abans de l'afusellament de Ferrer i Guàrdia, però a aquest diari no li fou permès de publicarlo.

Porta lateral de l'Església de Sant Pacià.

JOAN MARAGALL:

Algunes nobles veus que aquí mateix s'han alçat i altres que n'he sentit per altra banda m'han demostrat que a Barcelona hi ha voluntat d'amor. I quin ha d'ésser l'objecte del nostre amor, redemptor de la ciutat? Jo diria: el que el cor us digui a cada moment. I quan tristament pressento que més d'un hauria de respondre'm: és que en aquest moment el cor no em diu res!

¿El cor no us diu res, ara, mentre estan afusellant gent a Montjuïc solament perquè a Barcelona es manifestà amb més claredat aquest mal que és el de tots nosaltres? ¿El cor no us diu d'anar a demanar perdó, de genolls si convé, i els més ofesos els primers, per aquests germans nostres en desamor que volien aterrir per odi aquesta mateixa ciutat que nosaltres els deixàrem abandonada per egoisme?

¿Com us podeu estar així tranquils a casa vostra i en els vostres quefers sabent que un dia, al bon solet del matí, allà a dalt de Montjuïc, trauran del castell un home lligat, i el passaran per davant del cel i del món i del mar, i del port que trafiqueja i de la ciutat que s'aixeca indiferent, i el portaran a un racó del fossar, i a llí, quan toqui l'hora, aquell home, aquella obra magna de Déu en cos i ànima, viu, en totes les seves potències i sentits, amb aquest mateix afany de vida que teniu vosaltres, s'agenollarà de cara a un mur, i li ficaran quatre bales al cap, i ell farà un salt i caurà mort com un conill..., ell, que era un home tan home com vosaltres... potser més que vosaltres!

¿Com us podeu estar a casa vostra, i asseure-us a taula voltats de fills i posar-vos al llit amb la muller, i atendre els vostres negocis, i que aquesta visió no se us posi a l davant i no us nuï el mos de pa en la gola, i no us glaci el petó als llavis i no us privi d'atendre tota altra cosa que no sia ella?

¿No la sentiü la germanor amb aquests infeliços? No ho vulgueu saber, el que han fet; mireu-los, sou vosaltres mateixos: un home com vosaltres; amb això n'hi ha prou; capaç de tot el vostre bé i de tot el vostre mal, com vosaltres del seu. A aquest home, jo no dic que se'l deixi anar i se l'abandoni i se'l torni lliure al seu odi i a les seves malifetes; no, a ell com a nosaltres, ens convé ésser presos d'una manera o altra, i redreçats baldament sia a cops de mall, i pastats tots plegats de cap i de nou en l'amor de la ciutat nova, encara

que sia amb gran sofriment d'ell i nostre, mentre el sofrim junts; però, en comptes d'això, ¿matar-lo, matar-lo fredament per un tràmit senyalat i a una hora fixa, com si la justícia humana fos quelcom segur, infal·lible, definitiu com la mort que dóna? Què us en sembla?

Si a aquest home l'haguéssiu mort batent-vos com a lleons amb ell al peu d'una barricada o a la porta d'una església, jo no us en podria fer cap càrrec, perquè en tal combat hauríeu demostrat el vostre amor a alguna cosa, exposant la vostra vida pel vostre ideal; i per l'amor d'un ideal i sa valentia podem ésser absolts de moltes coses. Mes ara, qui us absol? On és el vostre ideal, el vostre amor i el vostre sacrifici? On l'heu demostrat el vostre valor? Doncs no vulgueu ésser covards dues vegades. Si llavors el vostre valor havia d'estar en les armes, i no el tinguéreu, tingueu-lo almenys ara en el perdó, que és ben bé l'hora.

I ja ho veureu: les vides que haureu salvat us semblaran obra vostra; i aquests homes que haureu arrencat de les portes de la mort, us els estimareu com a fills; i ja no els perdreu mai més de vista; i allà on sigueu us cuidareu d'ells i dels seus semblants, i el vostre amor els forçarà a l'amor; i sols per aquesta obra de perdó, Barcelona ja començarà a ésser una ciutat. Perquè els de fora que ho sàpiguen hauran de dir: "Barcelona ha demanat i obtingut el perdó dels seus condemnats a mort". I per bombes que després hi hagi, Barcelona ja no podrà ésser dita la "ciutat de les bombes"; sinó que l'anomenada us vindrà d'una altra cosa, l'anomenada us vindrà de l'amor, i Barcelona serà dita: "la ciutat del perdó".

Doncs, comencem-la: al Rei que pot perdonar, als seus ministres que poden aconsellar-li el perdó, als jutges que poden temperar la justícia amb la pietat. Perdó pels condemnats a mort a Barcelona! Caritat per a tots!

I bella cosa seria que comencessin els més ofesos.

EPÍLEG

LLUÍS:

Com acostuma a succeir en aquests casos, les paraules de Joan Maragall van caure en sac foradat. I només la història en farà justícia.

Aquest va ser el balanç d'uns dies que han passat a la història com la *Setmana Tràgica*.

VEU:

3 morts i 27 ferits entre les forces de l'ordre.

VEU:

De 75 a 100 morts, amb centenars de ferits, entre la població civil.

VEU:

Suspesos periòdics d'esquerra, i clausurats més de 150 centres culturals obrers i escoles laiques.

VEU:

Dos milers de processats per la justícia civil i militar.

VEU:

80 esglésies i convents cremats.

VEU:

3 sacerdots morts.

VEU:

Eugeni del Hoyo.

VEU:

Condemnat a mort, afusellat a Montjuïc.

VEU:

Antoni Malet.

VEU:

Condemnat a mort, afusellat a Montjuïc.

VEU:

Ramon Clemente.

VEU:

Condemnat a mort, afusellat a Montjuïc.

VEU:

Francesc Ferrer i Guàrdia. Pedagóg, fundador de l'Escola Moderna i de la Lliga Internacional per a l'Educació Racional del Nen.

VEU:

Condemnat a mort, afusellat a Montjuïc el 13 d'octubre de 1909. Les seves darreres paraules van ser: "Visca l'Escola Moderna".

VEU:

Josep Miquel i Baró. Membre del Partit Republicà Nacionalista Català. Cap de la rebel·lió a Sant Andreu. Dirigí l'assalt a les casernes de la guàrdia civil i l'incendi de l'església parroquial.

VEU:

Condemnat a mort, primer afusellat a Montjuïc.

LLUÍS:

Va ser com una bafarada d'escarni, de foc i de mort. La bogeria d'uns quants? Segurament. Però també la desesperació dels explotats entre la indiferència displicent dels privilegiats. El fracàs de la convivència col·lectiva d'una Barcelona que, tal com va pronosticar Joan Maragall, continuarà durant algunes dècades més necessitant del sofriment i del perdó, fins que arribi a retrobar-se i sentir-se orgullosa d'ella mateixa.

Fem entre tots que l'abundància sigui compartida, que les lleis ens facin a tots iguals, que la justícia ens faci justos i prevalgui per damunt dels egoismes. Que barceloní sigui el gentilici de la solidaritat i del respecte entre tots els que ens diem conciutadans!

Barcelona!!! ¡¡¡Mai més la ciutat de les bombes, mai més cap setmana tràgica; (*tots els participants*). Mai més! Mai més!

FI